

Eugeniusz OTOLIŃSKI, Jan SZAREK
Akademia Rolnicza w Krakowie

HANDEL ZAGRANICZNY PRODUKTAMI MLECZNYMI

Poniższy artykuł przedstawia wartości eksportu i importu mleka i produktów mlecznych na tle wymiany handlowej w latach 2003-2006. Dane obrazują wysoki wzrost eksportu, natomiast spadek importu, co spowodowało dodatni bilans płatniczy. Przedstawiona została i opisana struktura produktów eksportu i importu z naciskiem na udział serów. Najwięksi odbiorcy i dostawcy tych produktów to kraje Unii Europejskiej, które reprezentują 83 % eksportu i 97 % importu.

1. WPROWADZENIE

Produktu żywnościowe są artykułami pierwszej potrzeby i spożywane są w formie naturalnej lub przetworzonej. Proporcje te zmieniają się z czasem, wraz z rozwojem gospodarki i zależne są od tradycji i zwyczajów lokalnych. Jednakże zawsze powinno być zapewnione odpowiednie minimum spożycia, będące strategicznym celem każdego państwa.

Na ekspert przeznaczane są zwykle nadwyżki ponad potrzeby rynku wewnętrznego. Są one różne w różnych krajach i w różnych produktach. Nie ulegają szybkiej zmianie, bowiem rolnictwo rozwija się powoli, a nadto w warunkach niepewności i ryzyka.. Ma długie cykle produkcyjne, jest rozproszone terytorialnie [2].

Produkty rolnicze są objętościowe, co utrudnia ich transport, są wrażliwe na uszkodzenia mechaniczne i zmiany klimatyczne, w większości pozyskiwane są sezonowo, trudno się w dłuższym czasie przechowywać i łatwo się psują [1]. W znakomitej większości są standardowe, ale też posiadają swe cechy i walory indywidualne (np. sery, masło, kefiry i jogurty), kształtowane układem lokalnych warunków i kumulowane wiedzą i doświadczeniem producentów oraz adaptacją zdobyczy technologii.

Z czasem postępuje denaturalizacja spożycia, produkty rolnicze w formie surowców coraz bardziej w procesie przetwórczym są uszlachetniane, by nadać im większą wartość użytkową i zaspokajać zróżnicowane potrzeby i gusty konsumentów. Wzrost stopy życiowej społeczeństw tendencje taką wyraźnie wzmaga i powoduje, że w strukturze spożywanej żywności zwiększa się udział produktów o wyższej wartości odżywczej i dietetycznej [5], mimo że zgodnie z prawem Engla udział wydatków na żywność w ogólnych wydatkach się zmniejsza.

Mleko i jego pochodne jest produktem spożywczym o wielu walorach smakowych i zdrowotnych. Jest surowcem do wytwarzania szerokiego asortymentu galanterii mleczarskiej, zaspokajającej różnorakie gusty i upodobania konsumentów. Mięso i jego

przetwory stanowią ważny składnik diety pokarmowej, są produktami bilansującymi potrzeby energetyczne ludzi.

2. HANDEL PRODUKTAMI ROLNO – SPOŻYWCZYMI

Rozmiar handlu (eksportu i importu) układa się na różnym poziomie w poszczególnych latach i jest wynikiem wewnętrznej dyspozycji tych produktów oraz dążenia do wyrównania potrzeb żywieniowych i paszowych. Wzrost rozmiaru produkcji potencjalnie wzmacnia eksport, gdy oferowane produkty znajdują nabywcę i posiadają przewagę konkurencyjną. W warunkach ograniczonego popytu krajowego rozwijający się popyt eksportowy stanowi ważny kanał zbytu produktów rolno – spożywczych i ważny czynnik poprawy koniunktury gospodarczej nie tylko w rolnictwie i w przemyśle rolno – spożywczym, lecz także w całej ekonomice kraju. W powiązaniach handlowych duże znaczenie ma usytuowanie geograficzne danego kraju, a także przyjęty system opłat i barier celnych oraz uprzedzenia formalne.

Na przestrzeni ostatnich lat wolumen eksportu i importu produktami rolno – spożywczymi wykazuje wyraźne tendencje zwykłe – tabela 1, przy czym tempo

Tabela 1. Eksport i import oraz saldo w handlu zagranicznym produktami rolno spożywczymi w latach 2003 – 2006 w mln .EUR

Wyszczególnienie	2003 r.	2004 r.	2005 r.	2006 r.
Eksport	4 003	5 242	7 072	8 523
Import	3 557	4 406	5 444	6 429
Saldo	446	836	1 628	2 094

Źródło: opracowanie własne na podstawie [3, 8,9]

zwiększania się przyrostu wartości eksportu (i jego rzeczowego rozmiaru) jest znacznie wyższe niż przyrostu importu. Jeśli w roku 2006 wartość tego eksportu w porównaniu do 2003 r. zwiększyła się 2,1 razy, to wartość importu 1,8 razy. Szczególnie zdynamizowany został eksport tych produktów po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej (od 2004 r.). Handel zagraniczny produktami rolno – spożywczymi przynosi dodatnie saldo płatnicze, które w roku 2006 w porównaniu do 2003 r. zwiększyło się prawie 4,7 razy. Sektor ten poprawia bilans handlowy i płatniczy kraju, którego saldo ujemne wprawdzie z czasem zmniejsza się, ale nadal się utrzymuje.

Polska żywność jest konkurencyjna w handlu międzynarodowym, jej źródłem są niższe koszty produkcji – opłata pracy, ceny nośników energii, ceny ziemi. Konkurencyjność tę wzmacnia wysoka jakość polskich produktów w szerokiej masie wytwarzanych metodami konwencjonalnymi i w środowisku czystym ekologicznie, a w przetwórstwie przy respektowaniu wysokich standardów higieny. Polska żywność jest nie tylko tania, ale także zdrowa i bezpieczna.

Udział produktów rolno – spożywczych w handlu zagranicznym Polski począwszy od 2002 r. zwiększył się z 8,0 % w 2002 r. do 8,7 % w 2004 r. i 9,7 % w 2006 r. Wzrost ten świadczy o dużym potencjale żywnościowym naszego kraju. Import zaś kształtuje się na niższym poziomie i jego udział oscyluje wokół 6 % ogólnej wartości importu. Przywóz produktów mlecznych jest wciąż niewielki i tylko w nieznacznym stopniu wpływa na zaopatrzenie rynku wewnętrznego. Czynnikiem ograniczającym import jest niewielki

popyt krajowy oraz jak podaje J. Sych [4] wysokie ceny notowane w UE – 15. W handlu z trzecimi krajami barierą są wysokie cła i wymagania jakościowe w UE.

Głównymi partnerami Polski w handlu produktami rolno – spożywczymi są kraje UE – zarówno jako odbiorcy, jak też i dostawcy tych produktów. Na kraje te przypada 78,3 % wartości eksportu i 63,3 % wartości importu (2006 r.). Największym odbiorcą polskich produktów rolno – spożywczych od lat są Niemcy, znacznie wyprzedzając kolejne kraje – Czechy, Wielką Brytanię, Holandię i Włochy. Również i w imporcie tych produktów wyraźnie dominują Niemcy, a kolejne miejsca zajmują Holandia, Włochy, Dania, Czechy i Francja.. Ujemny bilans płatniczy w handlu żywnością posiada Polska kolejno z Hiszpanią, Holandią i Danią oraz z krajami rozwijającymi się, z których pochodzi 24,8% polskiego importu, głównie produktów strefy ciepłej. Z różnych przyczyn ograniczone zostały kontakty handlowe żywnością z Rosją.

W strukturze eksportu przeważają produkty roślinne – 50,9 % (2006 r.), w tym największy udział stanowią owoce i przetwory – 11,7 %, a dalej cukier i przetwory – 9,8 % oraz zboża i przetwory – 4,8 % i warzywa – 4,6 %. Produkty zwierzęce zajmują 41,9 % ogólnej wartości eksportu żywności, w tym mięso i jego przetwory – 17,1 %, dalej produkty mleczarskie – 10,7 %.

W imporcie też przeważają produkty roślinne, z tym że zajmują już większy udział – 69,2 % ogólnej wartości przywozu produktów rolno – spożywczych. W ich obrębie przeważają owoce i przetwory – 15,3 %, a dalej rośliny oleiste i ich przetwory – 11,8 %. Produkty zwierzęce uczestniczą w 23,3 % wartości ogółu importu, a w nich 10,5 % stanowią ryby (w przewadze z Norwegii) i 6,3 % mięso i przetwory.

Spośród różnych produktów największy udział w eksporcie zajmują prawie że równorzędnie soki, mięso drobiowe i produkty czekoladowe oraz owoce mrożone. W imporcie największy udział stanowią makuchy sojowe (zwłaszcza z Argentyny), a dalej cytrusy i używki.

3. HANDEL ARTYKUŁAMI MLECZARSKIMI. EKSPORT

Dane o obrotach w handlu zagranicznym mlekiem i przetworami mlecznymi w latach 2003 – 2006 zawarte zostały w tabeli 2. Wykazują one znakomity wzrost eksportu w latach 2003 – 2005. W tym czasie wartość eksportu wzrosła 2,7 razy. Natomiast przyrost

Tabela 2. Obroty handlu zagranicznego mlekiem i przetworami mlecznymi w latach 2003 – 2006 w mln EUR

Wyszczególnienie	2003 r.	2004 r.	2005 r.	2006 r.
Eksport	326,7	560,9	880,3	916,3
Import	50,4	62,0	98,6	140,1
Saldo	276,3	498,9	781,7	776,3

Źródło: [8,9]

ten został znacząco wyhamowany w roku 2006, głównie za sprawą zmniejszenia rozmiaru eksportu i mleka w proszku z powodu ograniczenia cen interwencyjnych i obniżenia refundacji do eksportu poza obszar Wspólnoty. Jednakże w całym okresie porównawczym dynamika wzrostu eksportu produktów mleczarskich była wyższa (2,8 razy) od dynamiki wzrostu całego eksportu rolno – spożywczego.

Import produktów mleczarskich jest znacznie niższy od eksportu. Stanowi on zaledwie 15,4 % wartości eksportu w roku 2003 i zaledwie 11,2 % w roku 2005. W roku 2006

wskaźnik ten uległ niewielkiemu zwiększeniu. Z czasem zwiększa się rozmiar importu. Szczególnie duży jego przyrost miał miejsce w roku 2006 w porównaniu do roku 2005. Import produktów mleczarskich wzbogaca asortyment ich podaży, uzupełniając tylko częściowo krajową ofertę artykułów mlecznych.

Dane tabeli 2 wykazują bardzo szybki wzrost dodatniego salda płatniczego. W porównanym czasie uległo ono zwiększeniu z 276,3 mln EUR do 776,3 mln EUR, czyli 2,8 razy. Jest to tempo wzrostu podobne do tempa wzrostu eksportu wszystkich produktów mleczarskich. Wysokie dodatnie saldo w handlu zagranicznego artykułami mleczarskimi wzbogaca zasoby dewizowe naszego kraju.

Informacje o rozmiarze eksportu ważniejszych produktów mleczarskich w roku 2006 zawierają dane o wpływach z eksportu oraz o ich strukturze. Tak więc najważniejszym finansowo produktem eksportowym są sery i twarogi, stanowiące nieco ponad 1/3 ogółu wpływów spośród wszystkich eksportowanych produktów mleczarskich. W strukturze wywozu serów dominują sery twarde – 62 % wolumenu. Pozostałe to sery topione – 22 % oraz twarogi i sery świeże. W roku 2006 po raz pierwszy od wielu lat wartość pozyskana z eksportu serów przewyższyła wpływy z eksportu mleka w proszku. Jest to wyrazem nadawania w handlu produktami mlecznymi priorytetu produktom, z których uzyskiwana jest większa marża zysku, niż w przypadku produktów masowych (mleko w proszku, masło). Wolumen eksportu serów i twarogów z czasem ulega zwiększeniu – z 81,2 tys. ton w roku 2004 do 104,6 tys. w roku 2005 i do 120,6 tys. w roku 2006. W ciągu zaledwie 3 lat rozmiar eksportu serów zwiększył się o 48,5 %, zaś pozyskana kwota o 67,1 %. Jest to zatem pozytywna tendencja, albowiem ceny za sery w handlu międzynarodowym są dla eksporterów bardzo korzystne.

Tabela 3. Rozmiar eksportu produktów mleczarskich oraz ich wartość i struktura w 2006 r

Produkt	tys. ton	mln EUR	%
Mleko płynne i śmietana	244,4	135,0	14,6
Mleko w proszku	109,1	213,4	23,3
Jogurty i napoje	88,1	90,3	9,8
Serwatka	101,5	73,8	8,0
Masło i tłuszcze	24,1	44,3	4,8
Sery i twarogi	120,6	317,0	34,3
Lody	22,5	34,3	3,7
Kazeina	3,7	14,8	1,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie [6]

Drugą pozycję pod względem udziału w wartości eksportu produktów mleczarskich zajmuje mleko w proszku (23,2 %). Kraj nasz jest jednym z najważniejszych światowych eksporterów mleka w proszku, zwłaszcza odtłuszczonego. W roku 2006 w porównaniu do 2004 r. eksport mleka w proszku uległ zmniejszeniu z 129,0 tys. ton do 109,1 tys. ton, czyli o 15,5 %. Mimo to uzyskana wartość ze sprzedaży tego produktu w tym czasie zwiększyła się o 3,0 %.

Dużego znaczenia nabiera eksport mleka płynnego i śmietany. W porównywanych tu latach jego eksportowy wolumen zwiększył się z 52,9 tys. to do 244,4 tys. ton, czyli 4,5 krotnie. Jest to niebywała wprost ekspansja eksportowa tych produktów, które duże

uznanie zyskały na wielu rynkach europejskich i są tam przez konsumentów chętnie nabywane. W ujęciu wartościowym eksport mleka i śmietany w 2006 r. w porównaniu do 2004 r. zwiększył się ponad 4,5 krotnie. Trwa duża hossa na te polskie produkty, będące wynikiem wysokiej ich jakości.

Spośród pozostałych produktów prawie że równorzędny udział w wartości struktury eksportu zajmują jogurty i napoje (8 %) oraz serwatka (8,0 %). Ilościowy rozmiar wywozu jogurtów łącznie z maślanką, mlekiem zsiadłym i śmietaną kwaśną oraz kefirem zwiększył się z 43,7 tys. ton (2004 r.) do 88,1 tys. ton (2006 r.), prawie 2 krotnie. W takiej samej proporcji zwiększyła się wartość pozyskiwanych dochodów. W ciągu 3 lat też dużą dynamiką wzrostu wykazał się eksport serwatki – w ujęciu ilościowym z 47,8 tys. ton do 101,5 tys. ton, czyli nieco ponad 2 krotnie. Produkt ten znajduje wielu nabywców z polepszającą się z czasem koniunkturą. Wartość eksportu serwatki w ciągu 3 lat zwiększyła się 3,5 krotnie.

Pozostałe produkty mleczarskie uczestniczą z niewielkim udziałem w eksporcie ogółu wywożonych za granicę wytworów mleczarstwa. Zmniejszył się bardzo wyraźnie udział masła w eksporcie – z 11,8 % w roku 2004 do 4,8 % w roku 2006, co jest wynikiem zarówno w tym czasie ograniczenia rozmiaru wywozu tego produktu (z 27,6 tys. do 24,1 tys. ton) o 12,7 %, jak też zwiększenia tonażu eksportu pozostałych produktów mleczarskich.. Pozyskane dochody z eksportowanego masła zmniejszyły się dokładnie o 1/3. Przyczyną wystąpienia tych tendencji były niższe ceny transakcyjne w eksporcie masła, średnio o 20 %.

Znakomicie zwiększył się eksport lodów – z 8,2 tys. ton w roku 2004 do 22,5 tys. ton w roku 2006. Był to 2,7 krotny wzrost ilości ich eksportu. W tym czasie wartość pozyskanych dewiz z tego eksportu zwiększyła się ponad 3 krotnie. Już ta proporcja wskazuje na polepszającą się koniunkturę na te produkty na rynkach europejskich.

Udział kazeiny, będącej surowcem do przerobu innych produktów zmniejszył się wyraźnie w strukturze eksportu – około 12 % w roku 2004 do 1,6 % w roku 2006.

4. IMPORT

Dane o rozmiarze i strukturze importu produktów mleczarskich oraz ich wartości zamieszczone zostały w tabeli 4. Źródło danych [6] uwzględnia import kazeiny, która pominięta została w innym ważnym opracowaniu [9]. Również i w przypadku importu dominującą pozycję zajmują sery i twarogi, których wartość stanowi ponad 1/3 ogółu

Tabela 4. Rozmiar importu produktów mleczarskich oraz ich wartość i struktura w 2006 r.

Produkt	tys. ton	mln EUR	%
Mleko pełne i śmietana	32,3	16,1	9,2
Mleko w proszku	7,2	14,1	8,1
Jogurty i napoje	11,6	13,0	7,4
Serwatka	21,9	18,5	10,6
Mało i tłuszcze	4,7	13,4	7,7
Sery i twarogi	18,7	56,1	32,0
Lody	6,7	8,8	5,0
Kazeina	9,2	34,9	20,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie [6]

importu produktów mleczarskich (podobnie jak przy eksporcie). W wymiarze ilościowym w ciągu rozpatrywanych tu 3 lat import serów wzrósł 2,3 razy (z 8,6 tys. ton do 18,7 tys. ton), a więc tempo przyrostu importu tego produktu było znacznie wyższe niż jego eksportu. W przywozie przeważały sery dojrzewające, w tym głównie sery edamskie.

Znaczącą pozycję stanowi kazeina z udziałem 20 % w imporcie. Zakupiona w części przeznaczana jest na reeksport, pozostała znajduje zastosowanie krajowe. W 2006 r. ceny płacone za import kazeiny wynosiły średnio 3 793 EUR/t, a w eksporcie kształtowały się w granicach 4 tys. EUR/t. Relacje te są w wymianie handlowej dla Polski korzystne.

W porównaniu do 2004 r. rozmiar importu pozostałych produktów mleczarskich uległ w stosunku do 2004 r. znacznemu zwiększeniu. I tak tonaż zaimportowanej serwatki zwiększył się z 8,3 do 21,9 tys. ton, mleka płynnego i śmietany z 8,6 do 32,3 tys. ton, mleka w proszku z 5,6 do 7,2 tys. ton, jogurtów, maślanki, mleka zsiadłego i śmietany kwaśnej z 1,9 do 11,6 tys. ton i lodów z 2,0 do 6,7 tys. ton. Odpowiednio zwiększył się koszt zakupu tych produktów. Ilościowy import tylko z wyjątkiem kazeiny każdego z pozostałych produktów wielokrotnie pod względem tonażu i wartości był mniejszy od ich eksportu. Np. zaimportowane mleko w proszku stanowiło tylko 6,6 % tonażu jego eksportu, odpowiednio mleka płynnego i śmietany 13,2 %, i masła 19,5 %. Świadczy to o pełnym samozaopatrzeniu potrzeb konsumpcyjnych rynku polskich produktów mleczarskich. Import wzbogaca ich ofertę i jest czynnikiem wzmagającym technologiczną i cenową konkurencję.

5. STRUKTURA GEOGRAFICZNA

Głównym odbiorcą i dostawcą produktów mleczarskich na polski rynek są od wielu już lat państwa UE. Zwłaszcza kontakty Polski z krajami UE zostały zintensyfikowane po przystąpieniu Polski do Wspólnoty. W 2006 r. produkty mleczarskie z Unii stanowiły 83 % ogółu eksportu i 97 % całego importu produktów mleczarskich. Na uwagę zasługuje okoliczność, że polskie produkty mleczarskie zakupywane są przez kraje posiadające dużą tradycję w gospodarce i przetwórstwie mleka oraz z wysokimi wymaganiami pod względem jakości i atrakcyjności wyrobów mleczarskich. Są to takie kraje, jak Dania, Holandia i Niemcy, przodujące w mleczarstwie światowym. Także w tak wymagających pod względem jakości krajach skandynawskich przy okazji ważnych wydarzeń, także sportowych propagowane jest polskie „doskonałe mleko”.

Dane tabeli 5 wykazują udział kolejno 11 państw w strukturze wartości eksportu i importu produktów mleczarskich w 2006 r. Do wymienionych w tabeli 5 krajów wysyłane są prawie wszystkie rodzaje produktów mlecznych z dominacją serów. Inne kraje uczestniczą w polskim eksporcie

Tabela 5. Udział niektórych państw w eksporcie i imporcie produktów mleczarskich w 2006 r. w %

Eksport	%	Import	%
Niemcy	26,4	Niemcy	33,1
Włochy	9,6	Francja	9,8
Holandia	9,2	Litwa	9,3
Czechy	8,8	Dania	8,6
Węgry	5,4	Czechy	6,8
Rosja	3,9	Holandia	6,6

Dania	3,6	Włochy	4,9
Austria	3,2	Austria	4,3
Hiszpania	3,2	Węgry	3,7
Słowacja	2,4	Belgia	3,0
Francja	2,4	Irlandia	2,7
Pozostałe kraje	21,2		70,0
Razem	100,0	Razem	100,0

Źródło: [9]

w mniejszej proporcji, nie przekraczającej 10 %. Wśród nich drugą pozycję zajmują Włochy, a dalej Holandia i Czechy, a z pewnym odstępem Węgry. Stosunkowo niewielki był eksport do Rosji z powodu wprowadzonych w tym kraju ograniczeń importowych produktów spożywczych z Polski. Teraz eksport wyrobów mleczarskich do Rosji zajmuje tylko 4 % w ogólnej jego strukturze, podczas gdy w połowie lat 80 – tych udział Rosji w polskim eksporcie produktów mlecznych kształtował się w granicach 15 %. Obecnie przełamywane są już bariery formalne w eksporcie polskiej żywności do Rosji i należy oczekiwać, że ten potencjalnie ogromnie chłonny rynek przejmie znacznie większe ilości polskich produktów mlecznych. Pozostałe kraje obejmują bardzo szeroki ich zestaw, od Japonii, Wietnamu i Chin po USA, Argentynę i Meksyk.

Import zdominowany jest przez Niemcy, od którego to kraju pochodzi dokładnie 1/3 zakupywanych za granicą wszystkich produktów mlecznych. Drugie miejsce, ale już z dużym odstępem zajmuje Francja, słynąca z doskonałych serów, wysyłająca nam duże ilości kazeiny, a za nią Litwa dostarczająca na polski rynek mleko i śmietanę oraz mleko w proszku. Węgry przodują w sprzedaży Polsce lodów, Austria i Belgia m. in. jogurtów. Spoza tych tak renomowanych mleczarsko krajów Polska zakupuje z wielu innych państw różne i atrakcyjne produkty, np., z Grecji sery feta, sery z pleśnią z Holandii.

ZAKOŃCZENIE

Handel zagraniczny produktami rolno – spożywczymi odgrywa ważną rolę w całokształcie handlu zagranicznego Polski, usprawnia funkcjonowanie całej gospodarki. Jego szczególne rola sprowadza się do regulacji jednego z najważniejszych rynków, mianowicie rynku produktów spożywczych. Eksport produktów rolnych i przemysłu rolno – spożywczego dynamizuje gospodarkę, uruchamia dotychczas nieczynne rezerwy, łagodzi sezonowo nagromadzone zapasy, zapobiega marnotrawstwu. Import zaś wzbogaca ofertę rynkową, czyni ją bardziej urozmaiconą i kompensuje rodzime zasoby składników spożywczych.

Handel zagraniczny Polski produktami mleczarskimi wykazuje w ostatnich latach szczególnie wysoką dynamikę eksportu i wszakże mniejszą, także po rozmiarach importu. Czyni to duże dodatnie saldo płatnicze tymi produktami. Rozszerzająca się oferta produktów jest także wynikiem nieustannej modernizacji przemysłu mleczarskiego. Największym partnerem Polski w tej dziedzinie są kraje Unii Europejskiej, a wśród nich Niemcy. Polskie produkty żywnościowe stały się na rynkach krajów UE konkurencyjne pod względem ceny i jakości. Jest dużym osiągnięciem polskiego mleczarstwa nawiązanie ścisłych związków handlowych z krajami uznawanymi powszechnie za przodujące w świecie w produkcji mleka i w jego przetworach.

LITERATURA

- [1] Adamowicz M.: *Handel zagraniczny a rolnictwo*. Książka i Wiedza. Warszawa 1998 r.
- [2] Manteuffel R.: *Filozofia rolnictwa*. PWN. Warszawa. 1987.
- [3] Otoliński E. Szarek J.: *Handel zagraniczny Polski produktami pochodzenia zwierzęcego*. „Zeszyty Naukowe” Politechniki Rzeszowskiej. Nr 226. Zarządzanie i Marketing.
- [4] Sych-Winiarek J.: Rynek Mleka w sezonie 2006/2007. Biuletyn Informacyjny ARR Nr4/2007.
- [5] Szarek J. Otoliński E.: Spożycie w Polsce artykułów pochodzenia zwierzęcego. „Zeszyty Naukowe” AR w Krakowie. Z. 78/200
- [6] Rynek Mleka. ARR. Nr 93/2007.
- [7] Handel Zagraniczny Produktami Rolno – Spożywczymi. ARR. Nr 26/2007
- [8] Polski Handel Zagraniczny Artykułami Rolno – Spożywczymi w 2005 r. Zespół Monitoringu Zagranicznych Rynków Rolnych. FAPA. Warszawa 2007.
- [9] Polski Handel Zagraniczny Artykułami Rolno – Spożywczymi w 2006 r. Zespół Monitoringu Zagranicznych Rynków Rolnych. FAPA. Warszawa 2007.

FOREIGN TRADE WITH MILK PRODUCTS**Summary**

In the present paper the data on the export and import values of raw milk and milk products were shown against the background of the general description of the foreign trade in 2003-2006. The data indicated a high growth of export and lower of import what resulted in the increase of the positive balance of payments in this trade. The structure of goods in export and import with the emphasis of the prevailing share of cheeses was presented and described. The biggest recipients and the suppliers of these goods are the UE countries which represent 83% of export and 97% of import.